

VRTEC CICIBAN NOVO MESTO

DOSTOJANSTVO?

Predpogoj za naše delo je sprejeti in spoštovati vsakega od zaupanih nam otrok, tudi če ni v okviru naših vrednot, norm ali pričakovanj!

Izdal: VRTEC CICIBAN NOVO MESTO IN MESTNA OBČINA NOVO MESTO

Pripravila in uredila za interno uporabo: Marjanca Jazbec, univ. dipl. ped.

Naklada: 200 izvodov

Novo mesto, 2005

Naš način dela z otroki določa Kodeks etičnega ravnanja v vrtcih, ki temelji na delu s predšolskimi otroki in predstavlja osnovo za etično presojo ravnanja.

V kodeksu je že na začetku zapisana, kot najpomembnejša vrednota, **odgovornost** vseh delavk in delavcev vrtca **do otrok**.

VREDNOTA 1: Spoštovanje osebnega dostojanstva in integritete otroka.

NAČELO 1.1 *Vsakega dečka in deklico spoštujemo in upoštevajmo kot enkratno bitje z vsemi njegovimi ali njenimi razvojnimi in individualnimi značilnostmi ter ustvarjajmo pogoje za občutje varnosti, sprejetosti, naklonjenosti in skrbi zanj ali zanjo.*

NAČELO 1.2 *Spoštujemo in upoštevajmo otrokov pogled na svet, njegovo razumevanje stvari, dogodkov in položajev ter čustveno odzivanje in ne zavračamo otrokovega mišljenja in čustvovanja kot neustreznega ali pravilnega.*

NAČELO 1.3 *Ne uporabljajmo besed in ukrepov ali ustvarjajmo situacij, ki bi bile za otroka boleče, ki bi ga žalile, poniževale, zasmehovale ali ustrahovale.*

NAČELO 1.4 *Kadar otroka opozarjamo na neprimerno ravnanje, to storimo s postopki in načini, ki so v skladu z otrokovim človeškim dostojanstvom.*

Beseda dostojanstvo ne bi smela iz naše zavesti. Pravica in dolžnost vsakega človeka je, da ga ohrani.

Zakaj se nad otroki tako razjezimo?

Za to, da se tako razjezimo nad otroki, obstaja veliko razlogov. Če želite jezo obvladati in poiskati boljše rešitve, je prvi korak poznati razloge. Če razumete, zakaj se razjezite, vam pomaga občutke obvladati že to, da zmorete na položaj pogledati objektivno, iz razdalje, neobremenjeno. Pogosto lahko jezo zatrete v kali že s tem, da razumete, kaj se skriva pod njenim površjem.

1. Vzgoja je verjetno najpomembnejša, najzahtevnejša, najtežavnejša, najintenzivnejša, najbolj frustrirajoča in najbolj vznemirljiva naloga. In prav zaradi občutkov nemoči, zmede, strahu in frustriranosti nas včasih popade jeza.
2. Otroka ne moremo prisiliti, da bo jedel, spal, poslušal, se premaknil, rekel »Prosim« ali »Oprosti«... Otroci imajo svobodno voljo od trenutka, ko se rodijo, »funkcionirajo« popolnoma neodvisni od nas odraslih, čeprav ne bi preživel, če ne bi bili hkrati povsem odvisni. Nad otrokom ne moremo imeti nadzora, pa naj si damo s tem še toliko opraviti! Če nečesa ne storijo tako, kot si želimo, če se na naše vzgojne prijeme ne odzivajo tako, kot piše v učbenikih, če vztrajajo pri dejanjih, s katerimi si škodijo, se mimogrede razpočimo od jeze. Vendar, ne pozabimo! Otroci niso majhni odrasli.

3. Včasih so kriva za jezo naša pričakovanja do otrok. Dobro se je spomniti, da jeza, zaradi katere se izživljamo nad otroki, včasih z njimi nima sploh nobene zveze. In ko se to jezo naučimo ločevati, smo že na dobri poti do tega, da se bomo naučili svoja čustva obvladati.
4. Za našo jezo se pogosto skrivajo druga čustva, na primer strah, nezadovoljstvo, bolečina, zadrega, zmedenost ali tesnoba (kadar se zaradi otroka zelo ustrašimo). Kar nekako normalno se nam zdi, da damo jezi prednost pred drugimi čustvi.

Jeza je normalno človeško čustvo

Jeza je neprijetna, vendar hkrati normalna in naravna. Ljudje jo obvladujemo na zelo različne načine. Nihče se ne more izogniti temu, da ne bi bil kdaj jezen, lahko pa vplivamo na naš odnos do jeze in se naučimo izraziti jo na bolj domiselne načine.

Dve ravni jeze

Na eni je lahko človek nejevoljen, razdražen, razburjen, vznemirjen ali nasršen – a je še vedno sposoben razmišljati. Jeza omogoči, da se človek lahko zbere in je zelo samozavesten. Jeza je lahko celo pozitivna. To je nadzorovana jeza. Včasih pa pridemo na

drugo raven jeze. Lahko postanemo ogorčeni, besni, divji, razkačeni, nasilni ali razjarjeni. V takšnih primerih položaja ne obvladamo več. Takrat tolčemo po mizi, vpijemo, otroka stresemo, ga celo udarimo ali pa »odvlečemo« v drug oddelek. Naša jeza »povozi razum«. Tedaj ravnamo nerazumno ter govorimo in počnemo stvari, ki jih pozneje obžalujemo. To je škodljiva jeza in ta jeza moti uspešno vzgojo. Zamegli nam pogled na več možnosti, tako da vidimo smo eno rešitev: otroku hočemo dati vetra!

Ko nas popade škodljiva jeza, se lahko zgodi, da jo usmerimo na otroka, ne pa na njegovo ravnanje. Takrat smo sposobni izreči stavke, ki se začnejo z besedami: »Ti vedno...,ti nikoli...,ti si tak..., zaradi tebe sem...«. Ali z drugimi besedami, otroku sporočamo: «Ti si slab. Ti si problem.»

S svojo jezo otroku prav gotovo ne pomagata, da bi se sam discipliniral. Kadar jeza uide izpod nadzora, pri vseh vpletenih povzroča samo čustvene težave in onemogoča učni proces, v katerem bi se lahko otrok naučil modre odločitve v življenju.

Dobro bi bilo, da si zapomnimo naslednje:

Ne razjezim se zaradi grdega vedenja otrok. Razjezim se zaradi sebe: zaradi mojega načina razmišljanja o njihovem grdem vedenju in zaradi mojega načina odzivanja na njihovo vedenje.

Otroci se v veliki meri učijo s poskušanjem in napakami – predvsem z napakami. Noben otrok se ne rodi s poznavanjem vseh pravil bontona in lepega vedenja. Učenje teh pravil je proces. V tem procesu bodo otroci preizkusili vsa pravila – družinska in družbena, pa še pravila narave. Naloga vzgojiteljev je, da otroke v tem procesu vodimo: naučiti jih moramo, da bodo znali razlikovati med tem kaj je prav in kaj narobe, in jim pomagali odraščati, pri tem pa ne smemo preskočiti nobene razvojne stopnje. Pomembno je tako dobro poznati in razumeti otrokov razvoj, da znamo določena vedenja prepoznati kot normalna.

NE KAZNUJTE, DISCIPLINIRAJTE!

Zakaj otroke kaznujemo?

- Da bi prekinili grdo govorjenje.
- Da bi otroke naučili razlikovati med »prav« in »narobe«.
- Da bi otrokom dali vedeti, kdo je glavni.
- Ker smo besni in mislimo, da nam ne preostane ničesar drugega.

V slovarju je pod pojem KAZNOVANJE navedeno: »povzročiti bolečino, nekoga za nekaj prikrajšati ali povzročiti trpljenje za zločin ali prekršek«.

Kazen, prepovedi ali grožnje kot posledica neupoštevanja pravil vsekakor niso način, s katerim bi otroke učili spoštovanja pravil. S kaznovanjem odrasli otrokom razkazujemo svojo moč nad njimi, kratimo njihovo dostojanstvo, pogosto netimo otrokov upor in povzročamo, da otrok išče poti izmikanja. Posledice kršenja pravil, neupoštevanja meja, morajo biti naravne, torej neposredno povezane z vzroki neustreznega ravnanja. Naravna posledica vrača otroku odgovornost za dejanje.

Tudi nagrajevanje za neko pravilno ravnanje ni dobro, kajti otrok se hitro nauči, da bo dobil plačilo in upravičeno ob naslednji podobni situaciji to plačilo tudi pričakuje. Seveda so otroci lahko nagrajani, vendar nagrada za neko dobro opravljeno delo ne more biti npr. bonbon, ampak moramo otroka naučiti, da je nagrada že to, da je delo dobro opravljeno.

Otroke discipliniramo s pravili.

Meje morajo biti pozitivno naravnane. Tako otroke vodijo k pravilni izbiri (npr. »Ko pospraviš igrače, greš lahko v drug kotiček.«, ne pa: »Če ne pospraviš igrač, ne smeš v drug kotiček.«). Otrok je na ta način notranje motiviran. Pri tem je zelo pomembno, da pozitivno vedenje resnično nagradimo.

Discipliniranje pomeni napraviti učenje življenjsko, povezati otrokovo učenje z življenjem, ga učiti notranje discipline. Upoštevanje pravil in mej pomeni discipliniranje. Pri otrocih do kršitev pravil prihaja toliko časa, dokler jih otroci s pomočjo izkušenj (dobrih in slabih) ne usvojijo do te mere, da postanejo njihov način bolj ali manj spontanega ravnanja.

Odrasli smo tisti, ki s svojo lastno disciplino predstavljamo otrokom vzgled, vreden posnemanja.

Otroci se naučijo, kar živijo

1. Če otroci doživljajo grajanje, se naučijo obsojati.

Grajam lahko na mnogo načinov – z besedami, s tonom glasu, z vedenjem in celo z bežnim pogledom. Pogosta kritika – ne glede na kaj se nanaša – s svojim negativizmom in sodbami slabo vpliva na otroka. (»Kako si lahko tako neroden, že dvajset let delam, pa še nisem videla kaj takega?!«). Oštevanje in graja za otroke nista vzpodbudna. Otroci oštevanje in grajo občutijo kot osebni napad in v njih prej izzove odpor kakor pripravljenost za sodelovanje. Majhni otroci tudi težko razumejo, da je nesprejemljivo le njihovo vedenje, ne pa oni sami. Med prikrito obliko kritiziranja sodi tudi nenehno godrnjanje in pritoževanje, ki ni učinkovit način poučevanja naših otrok. Vzrok ljubosumja so tudi »ljubčki« vzgojitelja v oddelku.

2. Če otroci doživljajo sovražnost, se naučijo nasilnosti.

Sem spada kričanje nad otroki (»Stokrat sem ti že povedala. Že spet ti! Ali ne moreš bolj paziti? Za vrat se stisni, za ušesa se potegni«.). Tukaj gre za občutke frustracije, ki jih je potrebno razrešiti drugače, kajti otroci se ravnanja s čustvi, ki se stopnjujejo od nepotrpežljivosti preko sovražnosti, do odkritega spopada, naučijo tako, da posnemajo nas. Naše lastno obvladovanje nepotrpežljivosti, sovražnosti in jeze je za naše otroke veliko močnejši zgled kot to, da jim pripovedujemo, kako naj ravnajo z lastnimi tovrstnimi čustvi.

3. Če otroci doživljajo strah, se naučijo biti zaskrbljeni.

Prikrita oblika ustrahovanja je, kadar otroka odpeljemo v drug oddelek (da si bo ogledal vedenje drugih otrok, da bo malce premislil...). Vsakodnevno življenje v resničnem strahu poruši samozavest in osnovni občutek varnosti. Strah uniči spodbudno okolje, ki ga otrok potrebuje, da raste, raziskuje in se uči.

4. Če otroci doživljajo pomilovanje, se naučijo smiliti sami sebi.

Če se nam otroci smilijo ali smo sami prežeti s samopomilovanjem, otroke učimo, da s tem ni nič narobe. To jih ne uči iniciativnosti, vztrajnosti ali navdušenja.

5. Če otroci doživljajo zasmehovanje, postanejo zaprti vase.

Posmeh je v resnici krut in nikakor ne drži, da je samo šala. Oseba, ki je deležna posmeha, je v položaju absolutnega poraženca »(Pa glej, da boš v vsako lužo stopil na igrišču! Kaj čakaš? Misliš, da se bodo copati sami pospravili? Kaj je, ti, jokica?«). Otrok, ki ga zasmehujejo, pogosto ne ve, ali je najbolje, da se skuša pomiriti, ali da se izogiba osebi, ki ga zasmehuje. Plahost, ki je posledica posmeha, se razlikuje od prirojene umirjenosti, ki jo kažejo nekateri otroci. Ti otroci počasneje vzpostavijo stik z ljudmi v novih položajih. Posmeh zastrupi smeh s prezirom.

6. Če otroci doživljajo ljubosumje, se naučijo zavisti.

Zavist se razvije na podlagi našega pogleda na stvari. Opažanje napak in primerjanje je normalno, neizogibno in najbrž tudi bistvenega pomena za naš obstoj. V težave nas lahko privedejo sklepi, do katerih pridemo na podlagi primerjav, ki so posledica uničujočih čustev ljubosumja in zavisti. Včasih pa naše zavisti ne zaneti materialna lastnina, ampak tuji otroci. To se največkrat zgodi takrat, kadar na svoje otroke gledamo kot na podaljšek nas samih in verjamemo, da so njihovi dosežki odvisni od nas.

7. Če otroci doživljajo sramoto, se naučijo prevzemati krivdo.

Otroci se zaradi graje in sramotenja slabo počutijo v svoji koži, kar lahko povzroči pomanjkanje samozavesti in splošno občutje nevrednosti »(Tineta si udaril, da te ni sram! Sram te bodi! Na tvojem mestu bi me bilo sram!«). S sramotanjem ne dosežemo ničesar, saj to pripomore le k spodbujanju otrokovega sprenevedanja, da teh občutij nima. Kadar se naši otroci kdaj razburijo ali razjezijo, včasih menimo, da se za prazen nič ali da se norčujejo. Zavedati pa se moramo, da se izražanja čustev šele učijo in jih še ne znajo racionalizirati ali ločevati. Moramo jim dopustiti, da se izrazijo, ne da bi jih bilo sram.

IZRAŽANJE NESPREJEMANJA

Odrasli uporabljamo številne načine, s katerimi želimo doseči, da bi otrok sodeloval z nami. Veliko načinov vključuje negativno komunikacijo in ne sodi niti v vrtec niti v družino. Jezik nesprijemanja človeku sporoča, da se mora spremeniti, da ni dobro, ker ima probleme in da je z njim nekaj narobe. Taki načini komuniciranja so neučinkoviti.

Nerganje

Odrasli: »Žiga, pospravi igrače.«

(Pozneje): »Še vedno nisi pospravil igrač.«

(Pozneje): »Igrače morajo biti pospravljene pred malico. Želim, da jih pospraviš.«

(Pozneje): »Žiga, ali boš že pospravil te igrače!«

Prosjačenje/moledovanje

Odrasli: »Bi se vidva, lepo prosim, nehala že prepirati? Ni mi všeč, da se tako vedeta. Ali ne moreta biti bolj prijazna drug z drugim? Ne vem, zakaj sem vaju dala skupaj sedet? Nekaj časa bodita tiho, prav?«

Prazne grožnje/Opozarjanje

Odrasli: »Takoj nehaj metati avtomobilčke, ali pa se z njimi ne boš nikoli več igral.«

Izražanje odpora/Sramotenje/Kritiziranje

Odrasli: »Kolikokrat ti moram še povedati, da daj noge z mize? Nikoli ne poslušáš. Kdo pa si ? Prašič?«

Vpitje/Ukazovanje

Odrasli: »Da mi prideš takoj sem! Če te pokličem, zahtevam, da prideš sem!«
»Otroci me poslušajo samo, če vpijem«. To je prav lahko res, če mislite resno samo takrat, ko vpijete. Potem, ko otroka trikrat za nekaj prosite, vam zmanjka potrpljenja in zavpijete. Otrok mora vedeti, da že prvič resno mislite.

Nanašanje občutka krivde

Odrasli: »Vidiš, ker tako kričiš, me boli glava. Sedaj sem pa žalostna, ker mi nagajaš.«

Pridiganje/Moraliziranje

Odrasli: »To si danes že tretjič naredil. Če ti dam igrače, ti jih dam za igrati in ne da jih razmetavaš. Če bi se igral, potem te Miha ne bi udaril. Saj sem ti že zdavnaj povedala, da se z Mihom ne igraj...«

Za vse navedene načine pridobivanja otroka za sodelovanje je značilno, da se pogosto sploh ne obnesejo. A ne samo to, v skupini ustvarjajo ozračje, ki ga zaznamuje jeza, zamera in napetost. Ker se otroci ne odzivajo tako kot pričakujejo odrasli, so le ti jezni in razočarani.

Druga težava pri gornjih metodah je, da so včasih nekaj časa učinkovite in odrasle zavedejo, da je to čisto v redu. Toda v resnici se ti otroci vedejo nekaj časa drugače zaradi strahu pred odraslim ali kaznijo. Takšni otroci se pogosto grdo vedejo za hrbtom odraslega, če so prepričani, da ne bodo zaloteni.

Odrasli pogosto mislijo, da so otroci popolnoma nesposobni razumeti, kaj jim je kdo rekel. Namesto, da bi se z njimi sporazumevali jasno in jim dajali neposredna sporočila,

pojasnjujejo, grajajo, obtožujejo ali so zajedljivi, ker so prepričani, da lahko v posrednem prizadevanju, da bi jih pripravili k sodelovanju, le tako izrazijo neodobravanje.

Odrasli:« Maja! Kako neodgovorna si! Da mi prideš sem in pospraviš te kocke! Samo poglej, kakšno si naredila! Ne vem, zakaj sem ti jih sploh dala«

V taki izjavi lahko odkrijemo prikrito sporočilo, da je otrok slab.

Vsaki izjavi, ki jo da odrasli, je potrebno odvzeti vse prvine grajanja ali obtoževanja!

Zaradi pridiganja, pritoževanja in dolgih razprav veliko otrok postane »gluhih« za besede odraslih. Odrasli se lahko izognejo ponavljanju odvečnih besed in negativni energiji tako, da postanejo kratki in jedrnati. S kratkim opozorilom pritegnete otrokovo pozornost, poveste kaj želite in mu prepustite odgovornost, da se lahko sam odloči, kaj bo storil.

Vsak dan se povprašajmo o svojem ravnanju do slehernega otroka. Samoreflektirajmo svoje reakcije in vedenja. Otroci so nam zaupani in mi jim predstavljamo simbolno identifikacijo. Če smo jim slab vzor, bodo otroci to razumeli kot edino pravo obliko vedenja in izražanja čustev, ki jih lahko posnemajo.

Naloga sleherne strokovne delavke je graditi vizijo našega vrtca, ki se glasi:

V naš vrtec hodijo otroci zato, ker si želijo in ne zato, ker morajo.

Samo vsi posamezniki skupaj sleherni dan lahko pripomoremo k skupnemu cilju zavoda:

Naš vrtec je prostor veselih, nasmejanih, zadovoljnih malih in velikih ljudi.

Literatura:

Coloroso, B. (1996): Otroci so tega vredni, Ljubljana: Tangram 1996.

Domicelj, M. idr. (1996): Kodeks etičnega ravnanja v vrtcu

Hasanbegovič, D., Jarh, R. (2005): Dostojanstvo? Samopodoba. V: Prikriti kurikulum v kurikulumu. Zbornik prispevkov s strokovnega posveta. Ljubljana: Supra, 2005.

Nolte, Dorothy, L. (2000): Otroci so podoba svojih staršev, Tržič: Učila 2000.